

איש חי רב פעלים רודף צדקה וחסד
ר' **משה שניצר** ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

האשה החשובה רודפת צדקה וחסד
מרת **ורדה שניצר** ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א • לע"נ הר"ד מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

בס"ד, ט' אדר תשפ"ה

מסכת סנהדרין פ"ב-פ"ח ♦ פרה ב', ב' - ב', ד'

גליון מס' 1346

השבוע בגליון

- ♦ האם אב רשאי למחול על כבודו ולהתיר לבנו לחבול בו
- ♦ "שעשעי ישראל" במקום "שלא עשני גוי"
- ♦ קללות - מתי וכיצד?
- ♦ חציו עבד וחציו בן חורין

- ♦ סכין ואקדח בבית הכנסת
- ♦ ההבדל בין סכין ארוך לסכין קצר
- ♦ סכין שחייב בכיסוי ראש
- ♦ בן יכבד אב

ניתן לקבל את הגליון בדוא"ל מידי שבוע חינם
להצטרפות: meorot@meorot.co.il

דבר העורך

רגעים מיוחדים

ליל שבת קודש

הסבא משפולי, מתלמידי הגדולים של הבעש"ט, ישוב בראש שולחנו, וסיביו מצטופפים חסידיו לראות, לשמוע ולחיות. כמנהגו מידי ליל שבת פקח הסבא את עיניו וסימן לחסידיו לנגן מזמירות השבת, ובעצמו החל לזמזם "ישמחו במלכותך שומרי שבת וקוראי עונג".

החסידים תחבו ידיהם באבנטיהם והצטרפו לשירתו תוך שהם מתנועעים אנה ואנה. אט-אט התמלא חללו של האולם הגדול שירה שבתית נעימה וסוחפת, וכמנהגה של שירה המעוררת את הלב, החלו פה ושם חסידים נלהבים לעצום את עיניהם בהתרגשות ולנופף בידיהם כלפי מעלה, בזמזם לבוואם "ישמחו במלכותך שומרי שבת וקוראי עונג".

פניו של הרבי כבר להטו כאשר הוא סימן לחסידיו בפעם החמישית לשוב ולשורר את הניגון. השבת חרג הרבי ממנהגו. בכל פעם כאשר סיימו את השיר, היה הרבי זורק מבט אוהב על קהל עדתו, ומסובב את זרועו בתנופה רבתית כאומר: "הבה נשיר פעם נוספת", ופוצח מחדש בקול רינה.

והנה, קם הרבי מכסאו, שילב את ידיו בזרועות משמשיו והחל להתנועע בדקות בזמרו "ישמחו במלכותך". תוך רגעים מספר היה הקהל כדבוקה אחת. זקנים וילדים, שואבי-מים וגבירי הקהל, שילבו ידים בחדווה. כתף נגעה בכתף, שטריימלים חדשים ומאובקים נמחצו זה לצד זה, ומלמעלה, מעזרת הנשים, נראה הקהל כולו מתנועע בתנועות קצובות, מותאמות לקצב נענועיו של הרבי הנערץ. החסידים כבר לא ספרו כמה פעמים הם שרים. היה זה ברור

דף פב/א שאין נכנסין בכלי זיין לבית המדרש

סכין ואקדח בבית הכנסת

ה"שולחן ערוך" פוסק (או"ח סי' קנ"א סעי' ו'): "מותר ליכנס בבית הכנסת במקלו... ויש אוסרים ליכנס בו בסכין ארוך או בראש מגולה". מה המקור לכך שאין להכנס עם סכין לבית הכנסת, ומדוע דווקא סכין ארוך? האם יש קשר בין איסור כניסה בגילוי ראש שמוסיף ה"שולחן ערוך" מיד לאחר מכן? והאם מותר להכנס לבית כנסת עם אקדח? על כך במאמר שלפנינו.

כמקור להלכה זו מציין ה"בית יוסף" (שם) את ה"אורחות חיים" הכותב, שהתפילה מאריכה ימיו של אדם והסכין מקצר, ומשום כך אין להכנס בסכין לבית הכנסת. אולם, בעל "יפה ללב" (שם אות ט') מציין כמקור להלכה זו את דברי גמרתנו בה מבואר, "שאין נכנסין בכלי זיין לבית המדרש". המהר"ץ חיות (בסוגיינתו) אכן תמה, מדוע לא צייט ה"בית יוסף" את גמרתנו כמקור להלכה זו. אלא שהגר"ח פלאגי ("רוח חיים" שם) דוחה תמיהה זו, משום שקדושת בית המדרש [שבו לומדים] מרובה יותר מקדושת בית הכנסת [שבו מתפללים], ולפיכך, אין ללמוד מסוגיינתו העוסקת בבית המדרש, לעניין בית הכנסת.

ההבדל בין סכין ארוך לסכין קצר: עתה, כאשר נבוא לברר מדוע ה"שולחן ערוך" מציין, כי אסור ליכנס בבית הכנסת ב"סכין ארוך" דווקא, נמצא, כי הדבר תלוי במקור האיסור. לדעת הסוברים שהאיסור נלמד מסוגיינתו, הרי בגמרתנו מבואר שאין להכנס בכלי זיין לבית המדרש, ולפיכך, נאסרה הכניסה בסכין ארוך, הדומה לרומח, אך לא בסכין קטן, שאינו דומה לכלי נשק ("יפה ללב" שם). אולם, אם המקור לאיסור הכניסה בסכין לבית הכנסת הוא משום שהסכין מקצר את ימיו של האדם, יש להבין, מדוע יש הבדל בין סכין קטן לסכין גדול. בשאלה זו עוסק ה"ט"ז המבאר (שם ס"ק ב'), כי חכמים מנעו כניסה לבית הכנסת בסכין גדול בלבד, משום שהוא אינו שימושי כל כך, אך הם לא אסרו את הכניסה לבית הכנסת בסכין קצר, משום שבני אדם משתמשים בו הרבה וטרחה היא עבורם להלך בלעדיו.

סכין שחייב בכיסוי ראש: דיון מעניין קיים בפוסקים לגבי המשך דברי ה"שולחן ערוך": "ויש אוסרים ליכנס בו בסכין ארוך או בראש מגולה". מה עניין זה לזה? מתוך משא ומתן בין הפוסקים (עיי' אליה רבה או"ח שם ס"ק ו' ו'י' ברכי יוסף" שם ס"ק ט') מבאר בעל ה"ערוך השולחן" (סעי' י') כי כוונת ה"שולחן ערוך" היא שאין להכנס לבית הכנסת בסכין אשר ראשו מגולה... ויש לגרוס ב"שולחן ערוך" "ויש אוסרים להכנס בו בסכין ארוך ובראש מגולה". בעל "ערוך השולחן" מוסיף ומציין,

לעילוי נשמת איש רב פעלים רודף צדקה וצדק

ר' **אמיל אברהם טואטי** ז"ל בן הרב חיים טואטי ז"ל נלב"ע כ' תשרי תשס"ו
וזוגתו עזר כנגדו רודפת שלום וטוב מרת **פני שרה** ע"ה בת נתן סמואל ז"ל נלב"ע י' באדר תשע"ה
תנצב"ה

הונצחו ע"י בני המשפחה שיחיו

זעילוי נשמת

הר"ר **יצחק (זינדל) זוהר** ז"ל
ב"ר אהרון ז"ל נלב"ע ט' באדר ב' תשס"ח

תנצב"ה

הונצח ע"י בני אהרון ושלמה זוהר שיחיו

זעילוי נשמת

הר"ר **שמואל זינביל פרושינובסקי** ז"ל
ב"ר דוד ז"ל נלב"ע ח' באדר תשמ"ב
וזוגתו מרת **חיה ציפורה** ע"ה
ב"ר יצחק ז"ל נלב"ע ל' באדר א' תשכ"ה
תנצב"ה

הונצחו ע"י משפ' פרי - ניו ג'רסי, ומשפ' רשף - גבעתיים

כי משום כך ציין ה"שולחן ערוך" "סכין ארוך", מאחר שסכין קצר ניתן להטמין בבגדים. היתר זה, להכניס סכין מכוסה לבית הכנסת, מופיע בפוסקים נוספים (עיי' "יד אהרן", "מור וקציעה", וכן ב"משנה ברורה" שם ס"ק כ"ב).

האם מותר להכנס לבית הכנסת באקדח, שהוא כלי נשק, ומקצר חיים? הגאון רבי אליעזר יהודה וולדנברג זצ"ל דן בנושא זה ומעלה סברה יפה, שאקדח שאינו טעון אינו נחשב כמקצר חיים שהרי הוא נטול כדורים. לפיכך, במקרים מסויימים ובנסיבות מיוחדות ניתן לשקול שימוש בסברה זו, כדי להתיר כניסה לבית הכנסת באופן זה. אולם, מן הראוי להמנע מכך (שו"ת "ציץ אליעזר" סי' י"ח עיי"ש).

לסיום נציין, כי אף שה"שולחן ערוך" עוסק בכניסה בסכין ארוך לבית הכנסת, לכאורה, גם אין להתפלל עם כלי נשק אף ביחידות ושלא בבית הכנסת, שהרי, התפילה מאריכה את ימיו של אדם והסכין מקצרת אותם (עיי' "מטה יהודה" או"ח שם). בנוסף לכך, מציין בעל "כף החיים" (סי' צ"א ס"ק כ"ט בשם "חסד לאלפים") שיש להמנע מכך גם על פי הקבלה.

דף פד/ב רב פפא לא שביק לבריה למישקל ליה סילוא

בן יכבד אב

אמרה תורה (שמות כא/טו) "ומכה אביו ואמו מות יומת", ובסוגייתנו מבואר, כי כל חבלה שחובל אדם באביו או באמו שבעקבותיה יצא מהם דם, נכללת בפסוק זה והבן מתחייב מיתת ב"ד, בעדים ובהתראה כמובן. בהקשר לכך מספרת גמרתנו שאמוראים אחדים לא התירו לבניהם להוציא קוץ מבשרם, או לפתוח בועה ולהוציא ממנה ליחה, משום שביקשו למנוע מבניהם לעבור על איסור חבלה בשוגג.

האם אב רשאי למחול על כבודו ולהתיר לבנו לחבול בו: דיון ענף קיים בספרי האחרונים, האם האב רשאי למחול על כבודו ולהתיר לבנו לחבול בו. יסודו של ספק זה נעוץ בשאלה, אם ניתן להשוות בין האיסור להכות אב ואם למצוות כיבוד אב ואם. שהנה, לגבי מצוות כיבוד אב קיים הכלל "אב שמחל על כבודו - כבודו מחול" (קידושין לב/א). אלא שיש לדון אם ניתן ללמוד מכך גם לעניין חבלה באב, שהיא בזיון עבורו [ובפרט שעל הכאה בידיים התורה חייבה מיתה].

לדעת בעל "החינוך" (מצווה ר"ב), האב רשאי למחול גם על "מוראו". היינו, מלבד שרשאי הוא למחול על כבודו, הוא גם רשאי למחול על דברים שהתורה אסרה על הבן לעשותם משום בזיון האב. אולם, הר"ן חולק על כך וסובר, שהאב אינו רשאי למחול על בזיונו, וכן דעת הריב"ש (שו"ת סי' ר"כ בשם הראב"ד וכן מפורש ב"שאלות" משפטים שאילתא סי') וה"טורי אבן" (מגילה כח/א) המבארים, כי האיסור לבזות את האב ולקללו אינו נחשב כזכות של האב, וממילא אין הוא יכול למחול על כך (ע"ע הרלב"ח קונטרס הסמיכה ק"א "מנחת חינוך" מצוה מ"ח והגר"י ענגיל "גלינוני הש"ס" קידושין לב/א).

לכאורה, מסוגייתנו המספרת על האמוראים שסירבו להניח לבניהם להוציא קוץ מבשרם, ניתן להביא ראיה ניצחת לכך שאב אינו רשאי למחול על צערו, שאם לא כן, מדוע סירבו האמוראים להניח לבניהם לחבול בהם, הרי הם יכלו למחול על צערם. אולם, בעל ה"מנחת חינוך" (שם) מבאר, כי אמנם האב רשאי למחול על פעולה מסויימת שהבן מתכוון לעשותה, אך יתכן כי במהלך פעולת ההקזה, הבן ישגה ויצער את אביו שלא לצורך, ועל פעולה זו לא מחל האב, ולפיכך הם סירבו להכשיל את בניהם באיסור זה. להלכה, נוקטים פוסקי זמננו (הגר"י וייס זצ"ל בשו"ת "מנחת יצחק" ח"א סי' כ"ז והגר"ש ואזנר זצ"ל בשו"ת "שבט הלוי" ח"ב סי' קי"ב), כי אין האב רשאי למחול לבנו שיוכל להכותו. אודות נידון סוגייתנו, אם על בן להמנע מהענקת טיפול רפואי לאביו הכרוך בהוצאת דם, קיים דיון נרחב בפוסקים ולהלכה כתב הרמב"ם (הל' ממרים פ"ה הל' ז'), כי "המקזי דם לאביו, או שהיה רופא וחתך לו בשר או אבר - פטור, אף על פי שהוא פטור, לכתחילה לא יעשה... שמא יעשה חבורה. במה דברים אמורים כשיש שם אחר לעשות. אבל אם אין שם מי שיעשה אלא הוא והרי הן מצטערי, הרי זה מקזי וחותך כפי מה שירשהו לעשות", וכן פסק הרמ"א ("שולחן ערוך" י"ד סי' רמ"א סעי' ג').

לו עשיית חבורה באב תוך כדי טיפול רפואי בו היתה אסורה מדאורייתא, לא היה הרמב"ם כותב **שלקתחילה** יש להמנע מטיפול זה, אלא, אף בדיעבד היתה פעולה זו אסורה. ברור, איפוא, מסיק הגאון רבי מרדכי יעקב ברייש זצ"ל, (שו"ת "חלקת יעקב" י"ד סי' קל"א), כי מן התורה רשאי אדם לחבול באביו לצורך רפואה, כדעת האמוראים בסוגייתנו, ואף מצווה הוא מקיים בכך. אלא, שמדברנו ראוי להימנע לכתחילה מפעולות מסוג זה, כדי ליצור גדרים וסייגים, אשר ירחיקו את הבן מאיסור חמור זה של הכאת אב. אולם, כאשר אין אדם אחר שיטפל באב, מצווה רבה על הבן לטפל באביו. ולא זו בלבד, אלא גם כאשר טיפולו של אדם אחר מקשה על האב, יטפל בו הבן ויזכה במצוות כיבוד אב ואם (ע"ע שו"ת "מנחת שלמה" ח"ב סי' ע"ט ובשו"ת "מנחת יצחק" ח"א סי' כ"ז).

לחלוטין, שאין שיר אחר לבד מ"שמחו במלכותך". הכל היו אחוזי תזזית קדושה, שהמריצה את גרונם ואת רגליהם להמשיך ולשמוח במלכות הקב"ה. **לפתע** עצר הרבי מנעוועיו, הרים את ראשו ונעץ את מבטו במקור מרוחק. שקט מוחלט שרר באולם כאשר נשמע הרבי אומר ניט! דאס איז ניט אזוי וי דמולץ - לא! אין השירה הזו דומה לשירה ההיא. הנאספים הביטו איש בפני רעהו ושוב להתבונן ברבם שזחר אל כסאו, לגם מעט מגביע הכסף ואמר לחסידי: שירתנו אכן יפה, מרגשת ונעימה, אך עדיין אין היא מגיעה לשירה אותה שמעתי לפני שנים רבות. זרועותיהם המשוכלבות של החסידים נשמטו לצדיהן זו אחר זו, והרבי סיפר את המעשה הבא: כאשר היה הסבא משפולי בתחילת הנהגתו, הוא נקלע לעיירה נידחת בה התגוררו יהודים בורים ועמי ארצות. הסבא משפולי שהחליט לשהות ביניהם זמן מה כדי לסייעם, לחזקם ולהעלותם על דרך המלך, הקים במקום תלמוד תורה, כשהוא עומד ומדריך את המלמדים ואת הילדים על כל צעד ושעל. לצערו הרב נאלץ הרבי להוציא ממסגרת תלמוד התורה שני נערים פוחזים וריקים שהזיקו לסביבתם. הללו הוכיחו עד מהרה כי אבחנתו של הסבא משפולי היתה מדוייקת, ותוך זמן קצר שלחו את ידם בעסקים מפוקפקים ובגניבות. ישראל, כשיורדים, יורדים. לא עברו שנים רבות, והילדים שבגרו והיו לנערים עזי נפש, הטילו את חיתתם על האיזור כולו. "השודדים היהודים", כפי שכונו, לא הסתפקו במעשי שוד נועזים, אלא גם נטלו את נשמתם של מספר נשדדים שהעזו לנסות להמלט מידיהם.

זעקת אנשי המחוז הגיע עד לארמונו של מושל המדינה והלה שיגר פלוגת חיילים ללכוד את שני הרוצחים. השניים נאסרו בנחשתיים, וכעבור זמן קצר נגזר דינם לתליה.

היה זה בשבת קודש. בימה גדולה הוכנה בכיכר העיר, ואלפי נכרים נהרו משעות הבוקר המוקדמות לחזות בתלייתם של "השודדים היהודים". פה ושם הוערו בקבוקי יי"ש חריפים לגרונות ניחרים, ושמת הנאספים ועלציותם הלכה וגברה עם התקרב מועד ביצוע גזר הדין.

רעש הפעמונים שנתלו על סוסי מרכבת האסירים נשמע למרחוק. השתיים מיהרו לתחוב את כבוקיהם למגפיהם ונעמדו על קצות בהונותיהם כדי לא להמתיק מאומה. אך יצאו השניים מן העגלה ושריקות בוז ממושכות נשמעו מכל רחבי הכיכר ההומה. **אט-אט** טיפסו השניים במעלה הבימה הגדולה. לא קל לו לאדם לצעוד ברגליו אל מותו. שני חבלי התליה הותקנו במקומם, ועיניהם של הנידונים למות התגלגלו בחוריהן. איש מקהל הנאספים לא זע ולא נע ממקומו, הכל הביטו במחזה בפיות פעורים לרווחה. מרוחק, בקצה הכיכר, במקום סמוי מן העין, עמד הסבא משפולי והביט בתלמידיו לשעבר. מעיו חמרמרו. בכל דרך אפשרית הוא ניסה לסמן ליהודים האומללים שיאמרו וידויו בטרם עלות נשמותיהם השמימה, אך לשווא. השניים לא הבחינו בו.

למרגלות הבימה עמד הכומר שהמתין בדיוק לרגע זה. בפנים רחומות וחסודות עלה הכומר במעלות הבימה. שולי גלימתו השחורה נשרכו אחריו, עקביו נקשו על בימת העץ, עד שהתקרב מול פניהם של הנידונים למות. הביטו, המלך ביקשני להודיעכם, כי בידכם האפשרות להנצל ממוות, אם תלמיו את דתכם. איזו פעולה אנו צריכים לעשות לשם כך? שאלו השניים. פשוט מאד, השיב הכומר, אני אגיש לכם צלב גדול, וכל שעליכם לעשות להרימו אל-על לעיני הקהל ולנשקו, בזאת יכופר עוונכם.

השניים ביקשו מן הכומר כי ייתן להם פרק זמן קצר להתיעץ בינם לבין עצמם, ושוב היו השניים מתלחשים זה באזנו של זה, כבאותם ימים עליזים בהם היו מתכננים את פעולותיהם הנודעות לשימצה. **משסיימו** את ההתייעצות סימנו השניים לכומר שיקרב אליהם. הבא את הצלב, אנו מוכנים. חיש קל שלף נער כנסיה נלהב צלב גדול שהוטמן תחת הבימה בעוד מועד והגישו לידי הכומר. הלה נישקו בהתרגשות ובחרדת קודש הניחו בידיהם המושטות של "השודדים היהודים". בידיים בוטחות החזיקו השניים בצלב הגדול, הניפוהו

דף פד/ב דאי כתב רחמנא מכה איש

"שעשני ישראל" במקום "שלא עשני גוי"

משפט קצר שכתבו בעלי התוספות בסוגייתנו (ד"ה "איש"), גרר דיון הלכתי מרתק בנוגע לברכות השחר.

ברכות על דרך השלילה וברכות על דרך החיוב: בכל בוקר אנו פותחים את תפילת שחרית בברכות השחר, בהן אנו מודים לבורא עולם על כל הטוב אשר גמלנו. עיון קל בברכות אלו יגלה, כי הן מתפלגות לשני סוגים. בברכות אחדות אנו מודים לקב"ה על דברים חיוביים, כגון, "זוקף כפופים", "הנותן ליעף כח" וכדומה, אך יש ברכות שבהן אנו מודים לו על היעדרות של מציאות מסויימת, כגון "שלא עשני גוי" ו"שלא עשני אשה".

רבים מגדולי הדורות עסקו בחיפוש אחר הסיבה שהניאה את חכמים לתקן ברכות אלו על דרך השלילה. הרי במקום הנוסח "שלא עשני גוי" ניתן היה לתקן ברכה שנוסחה הוא "שעשני יהודי" (ב"ח טור או"ח סי' מ"ו ד"ה "ויש עוד ג' ברכות").

הב"ח (שם) כתב, כי יש שביארו זאת על פי הגמרא (עירובין יג/ב) "נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא". לפיכך, תוקנה הברכה בנוסח שמשמעו, כי עדיף היה לאדם שלא ליווצר כלל, ועתה, משנאלץ לרדת לעולם השקר, הוא מברך על כך, שלכל הפחות הוא נולד כבן לעם היהודי. וכן בברכת "שלא עשני אשה", מודה האיש על כך, שמשנוצר, הוא שמח שיש בידו מצוות רבות יותר לקיימן (ט"ז "שולחן ערוך" או"ח סי' מ"ו ס"ק ד).

אולם, הב"ח כותב כי יש להתייחס לתירוץ זה כאל דרוש נאה בלבד, אך ההסבר האמיתי לניסוח חלק מברכות השחר על דרך השלילה, נעוץ ברצונם של חז"ל "להאריך בהודאות, ולברך על כל חסד וחסד ברכה בפני עצמה". אי לזאת, לו היה האיש מברך "שעשני ישראל", הוא לא היה יכול לברך "שלא עשני עבד" ו"שלא עשני אשה", שהרי בברכתו "שעשני ישראל" כבר נאמר שהוא ישראל ולא גוי, שהוא ישראל ולא עבד ושהוא ישראל ולא **ישראלית**. היינו, אף שהמברך "שעשני ישראל" מתכוון לכך שהוא זכה להיות בן לעם ישראל, בכל זאת, מאחר שישראל הוא לשון זכר, כבר אין הוא יכול לברך "שלא עשני אשה". לפיכך, חכמים תקנו ברכות אלו בנוסח שהן יכולות לשכון זו בצידה של זו, בלא שהאחת רומזת על חברתה.

בעל ה"מגן אברהם" (שם, ס"ק ט) מצטט את הסברו של הב"ח, אשר לפיו המילה "ישראל" משמעה איש בלבד ולא אשה, וכהוכחה לכך הוא מציין את דברי בעלי התוספות בסוגייתנו המבארים, כי למרות שהתורה נכתבה בלשון זכר, היא מתייחסת לגברים ולנשים כאחד [למעט במקומות מסויימים, שבהם יש לימוד מיוחד להורות, שההתייחסות היא לגברים בלבד], שהרי ידועה דרשת חז"ל (פסחים מג/א) מן הפסוק (במדבר ה/ו) "איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם" - "השווה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה". הרי לנו, מסיים ה"מגן אברהם", כי לולא דרשה מיוחדת זו, היינו מייחסים את ציווי התורה שנאמר בלשון זכר, לגברים בלבד.

דף פה/א בעושה מעשה עמך

קללות - מתי וכיצד?

מבואר בסוגייתנו, שהמקלל אדם מישראל עובר על איסור מן התורה, שנאמר (ויקרא יט/יד) "לא תקלל", ולוקה שלושים ותשע מלקות על כך. אולם, המקלל אדם רשע פטור, שנאמר (שמות כב/כז) "ונשיא בעמך לא תאר" - "יצא זה שאינו עושה מעשה עמך".

האם **מותר** לקלל רשע, או שמי שמקללו **פטור ממלקות**? ה"מנחת חינוך" (מצווה רל"א אות ד) מדייק מלשון סוגייתנו שמדרבנן אין לקלל רשע, שאלמלא כן, מדוע נקטה הגמרא בלשון "פטור" ולא בלשון "מותר". אולם, פוסקים רבים התירו לקלל את הרשע, ואחת האסמכתאות לכך היא מן הפזמון הידוע "שושנת יעקב" בו אנו מזמרים בקול רם "ארורים כל הרשעים" (עיי' בספר "לרעך כמוך" הל' לא תקלל פ"ג בהערות "ניר לדוד" אות מ"ז). [ועיי' בהגהות על ה"מנחת חינוך" אות ב' מדברי ה"חזון איש" והגרא"מ שצ"ל ועוד, שהוכיחו כי אין כל איסור בקללת רשע].

בעל "חוסן יוסף" (מסכת קידושין אות רצ"ו) כתב חידוש מעניין, כי דווקא אדם כשר רשאי לקלל רשע, אך רשע אינו רשאי לקלל את חברו הרשע. שכן, חז"ל דרשו שהמקלל פטור, משום ש"אינו עושה מעשה עמך", היינו, הרשע אינו נחשב כמי שניצב בדרגה אחת עם אלו שאינם רשעים, ולפיכך, הם רשאים לקללו. לעומת זאת, הרשע, הרי עומד במצב זהה לזה של חברו, ואין הוא רשאי לקללו...

למרות שכאמור, לדעת רוב הפוסקים אין איסור לקלל רשע, כתב ב"מדרש הנעלם" (זוהר פרשת וירא עמוד ק"ה), "ואמר רבי, אסור לו לאדם להתפלל על הרשעים שיסתלקו מן העולם, שאלמלא סלקו קודשא בריך הוא לתרח מן העולם כשהיה עובד עבודה זרה, לא בא אברהם אבינו לעולם ושבטי ישראל לא היו, והמלך דוד ומלך המשיח והתורה לא נתנה, וכל אותם הצדיקים והחסידיים והנביאים לא היו בעולם".

אל-על לעיני הקהל העצום הכבטחתם, ובכל כוחם חבטוהו בעצמה אדירה על ריצפת הבימה. שברי הצלב ניתזו לכל עבר ו"השודדים היהודים" ניצבו על מקומם בביטחה כששרירי לא נע בפניהם.

הנומר רתח מזעם. היה עליו גם לרצות את לב המון שדרש נקמה. לאחר שעה קלה הועמדה חבית זפת על הבימה, וסוהרים חסונים קשרו את ידיהם של היהודים אל פי החבית. משניתן האות, הוצתה האש מתחת לחבית, ועשן סמיך וחם החל לבעבע על ידיהם האסורות של היהודים.

הרבי עצר לרגע מדיבורו, ומשמשו נחפז להגיש לפניו מעט מים כדי להשיב את רוחו הנסערת. ממקום מחבואי, המשיך הרבי לספר, התבוננתי בהם אחוז אימה והתפעלות - קידוש ה' שכזה. ואז, שוב הפתיעו השניים את הנאספים, ובקול רועד מייסורים ומתרגשות קיבלו על עצמם עול מלכות שמים, בזמרים ישמחו במלכותך שומרי שבת וקוראי עונג. קהל הערלים לא הבין את פשר המילים, אך אני עמדתי במקום מחבואי ובנשאי את עיני לשמים אמרתי: רבש"ע, הבט, הבט למטה וראה, כי גם אלו שהגיעו לדיוטא התחננה ממליכים אותך על כל העולם כולו. **שירתם** של היהודים הלכה וגברה. ככלי הברזל שעל זרועותיהם האדימו מן החום וצרכו סימנים אדומים בבשרם. טיפות זפת רותחות ניתזו מן החבית הישר אל פניהם, ולמרות שהם עמדו סמוכים זה לזה, לא הצליחו השניים לראות איש את רעהו. עשן שחור וגיצי אש חצצו ביניהם. כה דבוקים בבוראם היו המעונים, עד שמבלי משים מחאו כפיים תוך כדי זמרה. בעוד הם מתייסרים בעינוי שאול, התנועע גופם הקדוש לקצב שירתם. האש כבר אחזה בשערות ראשם, והשניים המשיכו לשרי במלא גרונם ישמחו במלכותך שומרי שבת וקוראי עונג, עד ששבו נשמתם לכור מחצבתך.

הבבא משפולי סיים את המעשה הנורא ומחה את דמעוטיה במטפחת צחורה. עתה מבינים אתם יקירי, מדוע כל זמרה שבעולם לא תדמה לשירת הנצח ההיא ששמעו אזני?

עיני החסידים תלויות היו ברבם, ושוב נשמע קולו של הרבי מזמר בלחש: "ישמחו במלכותך שומרי שבת וקוראי עונג". הפעם שררה דומיה באולם הגדול, החסידים עצמו את עיניהם הלחות, והקשיבו ברטט לזמרתו של הרבי ששקע בשרעפיו, עד שהרבי קם שוב ממקומו, פתח בשירה עליזה, ופרץ של שמחה שטף את האולם.

מעשה זה ששמענו מפי הרה"ג ר' שלמה לוינשטיין שליט"א, מלמדנו על כח הנשמה היהודית, אשר ברגעים מיוחדים מעניקה לגוף השוכן בה כוחות נפש מיוחדים כדי להתמודד גם עם מצבים קשים. **יהודי שמקפיד על קביעת עיתים לתורה, זוכה מידי פעם תוך כדי הלימוד, לגלות את הכוחות הפנימיים שבו, ובגופו ננסכים תעצומות נפש ורוח להמשיך ולהוסיף חיילים לתורה מתוך שמחה וחדווה.**

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעבודה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף פב/ב על אלו יפלו כ"ד אלף מישראל **טענתו של פינחס**

פירש המהר"ט: **טענתו** של פינחס היתה, כי אם על מעשהו של הרשע נפלו כ"ד אלף מישראל, ודאי שבעקבות מעשהו הטוב של פינחס, תעצר המגפה לכל הפחות ("צפנת פענח").

דף פב/ב משיב חימה

השיב את חמתי

מעשה ובה רבי עמרם בלוי ז"ל אל האדמו"ר מסאטמר זצ"ל, ותינה בפניו את קשייו לאסוף

ה"חפץ חיים" - יש להתפלל על הרשעים שיחזרו בתשובה: ה"חפץ חיים" זצ"ל (ע"ת פ' ויצא) האריך בדבריו, שיש להתפלל על הרשעים שיחזרו בתשובה (ברכות יא) ולא שימותו. שהנה, כאשר יעקב אבינו שמע מבניו כי המושל המצרי, שהיה יוסף, בנו, אך הוא לא ידע זאת, מתעלל בהם, לא התפלל עליהם שימותו. ואם היה עושה כן, היה הורג את בנו שלא מדעת, ובזכות זהירותו ניצל בנו מקללתו.

דף פה/ב - פו/א חציו עבד וחציו בן חורין

חציו עבד וחציו בן חורין

המושג "חציו עבד וחציו בן חורין" נזכר בתלמוד לא אחת ולא שתיים, ואף פרשה שלמה בתורה וסוג מיוחד של קרבן מוקדשים לו: פרשת שפחה חרופה ואשם שפחה חרופה (ראה כריתות יב - יא/א). אף שמושג זה מוכר לרבים, נפרט אותו בקצרה טרם נחזור לפרטיו: שני אחים ירשו עבד כנעני מאביהם, ואחד מהם שחרר את חלקו בעבד, הרי לפנינו "חציו עבד וחציו בן חורין". מצב זה יוצר מציאות סבוכה להפליא, שכן, עבד כנעני חייב במצוות כאשה אך הוא פטור מן המצוות שחייב בהן האיש. ואילו עבד משוחרר הופך להיות יהודי גמור החייב בכל מצוות התורה. אם כן, אדם זה, חציו חייב במצוות מסוימות שחציו האחר פטור מהן. במאמר שלפנינו נתמדת מספר הגדרות שעל ידן ניתן להבין לאשורו את מצבו של ה"חציו".

ההבדל בין פרד לחציו עבד וחציו בן חורין: התשב"ץ (ח"ב סי' ז) טורח לבאר את ההבדל בין הפרד

לאדם שהוא "חציו עבד וחציו בן חורין". שניהם, מורכבים הם. הפרד הוא שילוב של סוס ואתון, וה"חציו" הוא שילוב של יהודי ועבד כנעני, ומכל מקום, דיניהם שונים. חציו עבד וחציו בן חורין אינו רשאי לישא אשה כל שהיא. יהודיה אינו רשאי לשאת, משום חצי העבד שבו. שפחה אינו רשאי לשאת משום חציו היהודי, ואף לשאת "חציו" שכמותו, היינו, חצי שפחה וחצי בת חורין, גם כן אינו רשאי, משום שהצד היהודי שבו אסור לו להנשא עם צד העבדות שבשפחה. לעומת זאת, פרד ופרדה אינם נחשבים ככלאים, ואין מתייחסים אל כל אחד מהם הן כסוס והן כחמור, אלא רואים אותם כיצירה חדשה - פרד. החילוק ביניהם, מבאר התשב"ץ, הוא שהפרד מהווה יצירה חדשה, סוג חדש של בעל חיים ולפיכך, אין לייחס לו תכונות הקשורות למוצאו. לעומת זאת ה"חציו" הוא תערובת גרידא, בעל שתי ישויות השוכנות בו, אך אין הן מתמזגות ביניהן לכדי יצירה חדשה. לפיכך, הפרד והפרדה אינם נחשבים ככלאים, שהרי שניהם מין אחד הם. אולם ה"חציו עבד" וה"חציה שפחה", אסורים בנישואים משום שעבדות ויהדות משמשים בהם בערבוביה. בשורות הבאות נווכח, כי ערבוביה זו, יש שהיא מעורבת להפליא, ויש שהיא מסודרת למופת, אך לפני שאנו פוסעים את הפסיעה הבאה, חובה עלינו להקדים הקדמה קצרה. אנו מבחינים היטב בין גופו של האדם לחלק הרוחני השוכן בתוכו. איסורי התורה, זכויות הקניין ושאר היכולות המשפטיות, מתייחסים לחלק הרוחני שבאדם, ואילו גופו אינו אלא "נושא כלים". מעתה, אף שקבענו כי החלק היהודי והחלק הכנעני שב"חציו" מעורבים זה בזה וכל אחד מהם משפיע על כל ישותו, הרי, שכאשר נבקש להתייחס לגופו בלבד, ניתן להבין כי הוא מחולק באופן מדויק בין שני בעליו - העבד עצמו והאדון על חציו, שהרי אין גופו אלא ככל חפץ שניתן לחלקו בין שני בעלים. זאת, לעומת ישותו הרוחנית, שבה אין ניתן לבצע הפרדה ברורה.

כעת, נוכל להבין את החילוק בין שתי ההלכות הבאות שכתב הרמב"ם והנראות כסותרות זו את זו באופן מתמיה. הרמב"ם (הל' אישות פ"ד הל' י"ז ע"פ גיטין מג/א) פוסק כי חציו עבד וחציו בן חורין הנושא אשה יהודיה, הרי זה ספק קידושין. מצד שני הוא פוסק (שם) כי חציה שפחה וחציה בת חורין שנישאה ליהודי, קידושה חלים. מדוע זה יש הבדל בין העבד לבין השפחה?

אין זאת, מבאר ה"סטייפלער" זצ"ל ("קהילות יעקב" גיטין סי' ל"ב), אלא משום שכאשר האיש מקדש אשה, נפשו עושה קניין בגוף האשה. מעתה, חציו עבד וחציו בן חורין שעשה קניין קידושין, הרי זה ספק קידושין, שהרי נפשו מבולבלת עליו, יהודי ועבד משמשים בה בערבוביה, ולפיכך נוצר ספק כיצד להתייחס לפעולה שנעשתה על ידו והשייכת ליהודים בלבד. לעומת זאת, יהודי המקדש חציה שפחה וחציה בת חורין קונה קניין בגופה, אשר בו במובהק, חצי שייך לה וחצי לאדוניה, ואין, איפוא, כל עילה שהקידושין לא יחולו... [בשולי הדברים נציין, כי האמור שהמקדש "עושה קניין בגוף האשה", אין הכוונה לקניין כעבד ושפחה, אלא שהאיסור שחל על כל העולם כלפיה, חל בגופה - עיי' תוס' קידושין ב/ב].

יהודים שיבואו עמו למחות נגד חילול קדשי ישראל, כך שלעיתים הוא עושה זאת לבדו ממש. **הראיה האדמו"ר מסאטמר זצ"ל** את פירוש הספורנו על הפסוק (במדבר כה/יא) "השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם" - "שעשה נקמתו לעיני כולם, כדי שבראותם זה ולא ימחו, יכופר על אשר לא מיחו בפושעים, ובזה השיב את חמתי מעליהם". כלומר, די במעשהו הנעשה בפני רבים המסכימים לו בשתיקה, כדי שיחשב להם כפרה על מה שהסכימו בשתיקה לאותם חוטאים... ("עולמות שחרבו").

דף פב/ב התחילו שבטים מבזין אותו ביזוי שיש בו רוח

בגמרתנו מסופר שהשבטים החלו לבזות את פינחס לאחר שהוא הרג את זמרי. **לא לחנם אירע כן**, ביאר ה"חתם סופר" זצ"ל. באבות דרבי נתן (פ' ל"ח) מסופר, כי כאשר הוציאו את רשב"ג גשיא ישראל ואת רבי ישמעאל בן אלישע כהן גדול להריגה, היה רשב"ג תוהה בדעתו על שהם נהרגים כמחללי שבתות וכעובדי עבודה זרה. אמר לו רבי ישמעאל, "שמא כשהיית יושב דורש בהר הבית, והיו כל אוכלוסי ישראל יושבין לפניך, וזה דעתך עליך?". **נמצא**, שזיחיות דעתו של אדם על מעשה טוב שעשה, אף אם עשה אותו לשם שמים, גורמת לו לאבד את שכרו. **לפיכך**, מאת ה' היתה שיבזו השבטים את פינחס לאחר הריגת זמרי, כדי שלא יפסיד מאומה משכר מעשהו הטוב. זהו שאומר המדרש רבה על הפסוק (במדבר כה/ יב) "הנני נתן לו את בריתי שלום" - **"בדין הוא שיטול את שכרו"**...

דף פב/ב שפיטם אבי אמו מי מפטם את העגל?

השבטים ביזו את פינחס באמרם, "ראיתם בן פוטי זה, שפיטם אבי אמו עגלים לעבודה כוכבים?". לכאורה, יש להבין מדוע נטפלו השבטים לפיטום העגלים על ידי אבי אמו, יתרו, ולא לעצם העובדה שעבד עבודה זרה? **דרש האדמו"ר מסוכטשוב, בעל ה"שם משמואל" זצ"ל**, כי הפיטום אינו עניין אלא לנכרים. היהודים, משקיעים בפנימיות לא בחיצוניות. לפיכך, טענו השבטים כלפי פינחס, על ששפט את זמרי על מעשיו החיצוניים ולא לפי פנימיותו, כפי שפירש ה"אבני נזר" זצ"ל שזמרי התכוון לשם שמים. **לפיכך**, ייחסו הקב"ה לאהרן הכהן, מקריב הקרבנות, שעבד בפנימיות ("שם משמואל", פ' פינחס).

דף פה/א היוצא ליהרג ובא בנו והכה וקללו חייב לשבת במאסר ולא לבזות את ההורים

סיפר הגר"י זילברשטיין שליט"א: **אדם שהועמד למשפט, ודינו צפוי היה להיגזר לתקופת מאסר בת עשר שנים שאל, אם יוכל להציב קו הגנה לפיו, חינוכו הקלוקל בבית הוריו הוא שהביאו לעשות את אשר לא ייעשה, לדבריו, אם דבריו יתקבלו יוקל גזר דינו ויתכן שישלח לחמש שנות מאסר בלבד.** **תשובתי היתה**, שהדבר אסור בתכלית האיסור. "ארור מקלה אביו ואמו" (דברים כז/טז) נאמר גם על אב רשע, **ועדיף** לשבת חמש שנים נוספות במאסר מאשר לבזות את ההורים... ("קול ברמה").

נר ה' נשמת אדם

לעילוי נשמת

מרת מלה (מחלה) זיסר ע"ה בת ר' יוסף ז"ל

נלב"ע י' באדר תשס"א **תנצב"ה**

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו